

ročník I.
18. července 1968
číslo
21
Literární noviny
ročník XVII. č. 21
cena 1.20 Kčs

Ředakovi Literárních listů
Bedlénská 1.
Praha 1

V Praze dne 12. července 1968
M-3060/1968

Vážený přítelé,

početní zástupci Vašeho listu, který zanedlouho má vycházet jako deník Lidové noviny, mně při osobním jednání tlumočili přání kulturní veřejnosti, aby ministerstvo vnitra po zrušení cenzury přenechalo pro vydávání těchto novin uvolněné místnosti své budovy v Benediktské ulici, kde právě cenzura po dlouhá léta sídlila.

Sděluji Vám, že jsem v této záležitosti již učinil potřebné kroky, aby ze strany ministerstva vnitra bylo uvedenému přání vyhověno.

Ve Vaší práci Vám přeji mnoho úspěchů.

S pozdravem

poslední slovo

Bývaly doby, kdy i v naší zemi mělo slovo socialismus velmi konkrétní a sugestivní obsah: bylo synonymem sociálně spravedlivého světa, tedy ideálem, pro nějž stálo za to bojovat. Nebyl to ideál nikterak mlhavý; jeho svůdnost tryskala z jeho velmi hrdě zdůrazňované vědeckosti; tento projekt se zdál být založen na pochopení všech fundamentálních historických zákonitostí, a vypadal jako nejlogičtější možný happy end dějin světa.

Mnohé se od těch dob změnilo. A stala se zvláštní věc: velmi dlouhý a neobyčejně komplikovaný vývoj vyústil nakonec do situace, kdy toto slovo, schopné kdysi zapalovat masy, není už ničím víc než veskrze proľhanou šifrou. Byrokratický aparát komunistické strany, který usurpoval monopol moci a veškerý život společnosti centrálně řídí a manipuluje, provádí už po-desítiletí totiž jeden mazaný trik: sám sebe nazývá socialismem. Vydává se za jeho jedinou zřuku a kohokoli, kdo se mu nezamlouvá, okamžitě označuje za protisocialistickou sílu. Ohrozit suverénní moc tohoto aparátu znamená tedy ohrozit sám socialismus. Veškeré nezávislé iniciativy, vše, co vyrůstá zdola, nenaplánovaně a mimo vliv centrální moci, vše, co se pokouší ztuhlý, neproduktivní a nedemokratický systém aspoň nesměle reformatovat (být i ve jménu socialismu!), je ihned označeno za antisocialistické a za pokus o destrukci či demontáž socialismu - obvykle s oblíbeným folklórním doplňkem o tom, že to je řízeno imperialismem. (Naposled ve stranickém dokumentu o nepříteli pozvedajícím hlavu.)

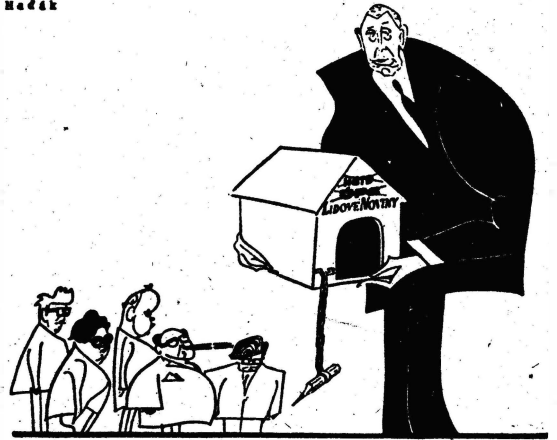
Tento trik má svou logiku a účinnost: mohaletá propaganda, spolu se vzpomínkou na dávné časy, kdy slovo socialismus mělo ještě svůj vábívý obsah, vytvořila ve společnosti pocit, že socialismus je totéž co Dobro. Nebo přesněji: že je třeba se tvářit, jako by tomu tak bylo. Díky tomu vše, o čem se řekne, že to socialismus ohrožuje, získává příděch zla. Lze si představit lepší pláštík, do něhož se může mocenský aparát zabalit? Vždyť díky tomuto pláštíku vzniká dojem, že kdokoli se dostane s tímto aparátem do sporu, je zlý a bojuje proti Dobru.

Těžko by se asi odsuzovali různí zastánci lidských práv, demokraté, reformisté či vůbec nekonformní lidé za to, že kritizují nebo ohrožují mocenský monopol současného vedení strany. To by bylo dost legální. Odsuzovat je však za to, že jsou proti socialismu a tudíž proti samotné dřeni Dobra, to je už méně leg-

LITERÁRNÍ
LISTY
TÝDENÍK

SVAZU ČS.
SPISOVATELŮ

Redakce

ŠIFRA SOCIALISMUS

rační a proto i produktivnější. Riziko, že bude takto odsouzen, si totiž každý dobře rozmyslí.

Kritizovat tu či onu krávu není těžké, kritizovat však krávu, která sama sebe prohlašuje už po desítiletí za posvátnou, je těžší: člověku je imputován pocit, že nekritizuje jen krávu, nýbrž samotný božský princip, který ji posvětil.

Často lze pozorovat, že různí poctiví lidé, kteří chtějí udělat něco pro zlepšení poměrů, naletí na tento trik. Tvrdí potom, že jsou samozřejmě pro socialismus (jsou přece pro Dobro!), že by jenom chtěli to a to trochu změnit. Jakmile ovšem člověk jednou na tento trik naletí, zpečetí tím svůj osud: uznává šifru socialismu za dějinné Dobro, uznal tím legitimitu pláštíku, respektive pláštík za skutečnost - a pro toho, kdo svůj pláštík vydává tak dlouho za svou nejlustnější identitu, není už pak žádný problém prohlásit; že dotyčný chápe socialismus špatně a že mu de facto škodí, protože o tom, co je v zájmu socialismu a co mu škodí, může kompetentně rozhodovat jen ten, kdo je takřkajíc sám socialismem.

Socialistický kritik moci se ocitá v komickém postavení myši, která vytýká slonovi, že i on mohl být lépe slonem. Jak být nejlépe slonem, ví praxe nejlépe slon sám!

Centralismus, autoritářství, tupost byrokratů, dogmatismus, stagnaci atd. atd. se odváží kritizovat kdekdo, dokonce i Miloš Kopecký. Kdekdo ovšem musí zdůrazňovat, že to dělá jménem socialismu. Jenomže tehle způsob kritiky v podstatě jen usnadňuje své odmítnutí: příjem pláštík (z naivity nebo z taktických důvodů) jako ccaš nedotknutelného a nesporného, řekl tím kritik de facto, že objektem kritiky není půjčovna pláštíku, ale samo vesměrné Dobro.

Navrhuji proto vyhýbat se nadlé slovu socialismus. Nechtě se mluví konkrétně: o tom, kdo má rozhodovat o podnikání podniků, komu mají podniky patřit, jak dalece může či nemá rozhodovat mocenské centrum o různých záležitostech, jak se vůbec má či nemá samo mocenské centrum tvořit atd. atd.

Socialismus by bylo lépe - aspoň po určitý čas - do toho neplést. A pokud už o něm někdo mluví, nechtě vždy nejprve zcela nedvojmyslně říkne, co tím slovem myslí a s jakým konkrétním hospodářským a politickým systémem ho spojuje.

1. července 1988

Václav Havel

LN

Red. rada: Jiří Dienstbier, Václav Havel, Ladislav Hejčánek, Miro Kusaý, Petr Pithart
Jan Šabata, František Šmalík, Zdeněk Urbánek, Josef Zvěřina
Redaktor: Jiří Ruml, Kremelská 15, Praha 10 - Vršovice, PSČ 100 00